

BELİREN VE ORTA YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERİN AHLAKİ DAVRANIŞ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ¹

THE OPINIONS OF INDIVIDUALS IN THEIR EMERGING AND MIDDLE ADULTHOOD PERIODS ABOUT MORAL BEHAVIOR

Zeynep KARATAŞ²

Kıvanç UZUN³

Başvuru Tarihi: 04.11.2021 Yayına Kabul Tarihi: 01.05.2021 DOI: 10.21764/maeuefd.1019281
Araştırma Makalesi

Özet: Bu araştırmanın temel amacı, beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin ahlaki davranışlara ilişkin algılarının belirlenmesi ve bu iki grubun görüşleri arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulmasıdır. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden olgubilim yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışma 2019-2020 yılları arasında Türkiye’de yaşayan 40 katılımcı ile yürütülmüştür. Bu araştırmanın katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemleri içerisinde yer alan tabakalı amaçsal örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla online olarak yapılan görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin; ahlak ve ahlaki davranış algılarının büyük oranda benzer olduğu anlaşılmıştır. Ancak az da olsa bu iki grubun ahlaki davranışlara ilişkin bakış açılarının birbirlerinden ayrıldığı noktalar göze çarpmaktadır. Katılımcılar en yoğun görüş ayrılığını ahlaki olmayan davranış sonrası yaşanan zihinsel süreçlerde göstermiştir. Katılımcıların görüşlerindeki benzerlikler ve farklılıklar içinde buldukları gelişim dönemleriyle ilişkili bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Ahlaki davranış, beliren yetişkin, orta yetişkin, nitel çalışma, görüşme, içerik analizi*

Abstract: The main purpose of the current study is to determine the opinions of individuals who are in their emerging and middle adulthood periods about moral behavior and to elicit the similarities and differences between the opinions of these two groups. The current study employed the phenomenological design, one of the qualitative research designs. The current study was conducted with 40 participants living in Turkey between the years 2019-2020. The participants of the current study were selected by using the stratified purposeful sampling method, one of the purposive sampling methods. The data were collected by using the personal information form prepared by the researchers and a semi-structured interview form administered online. In the analysis of the collected data, content analysis method was used. According to the results of the study, the individuals who are in their emerging adulthood and middle adulthood periods largely have similar opinions about the perceptions of moral and immoral behaviours. Yet, there are some points where the two groups of participants’ perceptions of moral behavior differ. Participants showed the most intense opinion disagreement in the mental processes they experienced after immoral behavior. The similarities and differences in the opinions of the participants were found to be related to the developmental periods they were in.

Keywords: *Moral behavior, emerging adult, middle adult, qualitative research, interview, content analysis*

¹Bu çalışma, 7-10 Ekim 2021 tarihinde gerçekleştirilen 22. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Burdur, Türkiye, ORCID: 0000-0002-4532-6827, e-posta: zeynepkaratas1972@hotmail.com

³Öğr. Gör., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Kariyer Geliştirme Uygulama ve Araştırma Merkezi, Burdur, Türkiye, ORCID: 0000-0002-6816-1789, e-posta: kuzun@mehmetakif.edu.tr

Giriş

Geçmişten günümüze tüm ahlak felsefeleri; bir davranışın, ahlaki olarak nitelendirilebilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerektiği üzerine düşünülmektedirler (Erken, 2009). Bu bağlamda bir dizi faktörün, bireylerin davranışlarının ahlaki olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğinin belirleyicisi olduğu öne sürülmüştür. Talwar (2011) ahlaki konular hakkında akıl yürütme yeteneğinin, ahlaki davranışlar için gerekli olan temel bir anlayış düzeyini oluşturmak için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Kohlberg (1986) de ileri sürdüğü ahlaki gelişim teorisine göre, bireylerin; adalet, dürüstlük ve refah gibi üst düzey akıl yürütme kavramlarının da dâhil olduğu, ahlaki akıl yürütme aşamalarından geçtiklerini ifade etmiştir. Talwar (2011) ve Kohlberg'e (1986) göre akıl yürütme ve muhakeme sürecinde, bireyler; ahlaki durumu değerlendirebilir, ahlaki açıdan en ideal olanı formüle edebilir ve ahlaki değerlerine karşılık gelen bir davranış tarzını seçebilirler. Bu bakımdan daha üst düzeyde yapılan bir ahlaki akıl yürütmenin, daha nitelikli ahlaki davranış sergilenmesine olanak tanıyacağı söylenebilir.

Ahlaki akıl yürütme süreci, mutlak ve herkes tarafından kabul edilen bir davranışın ortaya çıkacağını garanti etmez. Bu bağlamda Talwar (2011) çoğu zaman ahlaki yargı (bir eylemi doğru ya da yanlış olarak algılama) ve ahlaki seçim (ahlaki olarak doğru şekilde davranmaya karar verme) arasında bir tutarsızlığın olduğundan söz eder. Bireyler, çoğu zaman belirli bir ahlaki standart ve değerlere sahip olmalarına rağmen; bu inançlarına aykırı olarak, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi seçerler (Güngör, 2010). Gerçek hayatta karşılaştığımız bir ahlaki çatışma durumunun içinde bulunduğu bağlamsal faktörler; sergilenen davranışı, sahip olunan mantıksal düşünceden daha fazla etkileyebilir (Batson & Thompson, 2001). Talwar (2011) bu gibi durumların üst düzey akıl yürütme yeteneklerinin kullanılmasını engelleyebileceğini ve bunun yerine kişisel çıkarların geçerli olacağını vurgulamaktadır. Örneğin, Hartshorne ve May'ın (1928) çalışması, ahlaki davranışların tamamen bireylerin karakterlerine bağlı olarak gelişmediğini, içinde bulunulan durumsal faktörlerin etkisi altında kaldığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda, birey bir durumda ahlaki olarak hareket edebilirken, benzer olan başka bir durumda kendi çıkarları için hareket edebilir.

Peki, bir davranışın ahlaki olup olmadığına nasıl karar verebiliriz? Hangi davranışın, içinde bulunulan durum için en ahlaki olduğunu seçmek; öncelikle eldeki duruma, ahlaki bir yanıt verilmesi ihtiyacının hissedilmesi ile başlamaktadır. Böyle bir ihtiyacın varlığı, bireylerin üç

yaşlarına gelmeleri ile ortaya çıkmaktadır. Bireyler üç yaşına geldiklerinde; yüzeysel de olsa ahlaki kuralların farkına varırlar. Bu dönemde bireyler, başkalarına veya başkalarının malvarlığına zarar vermeyi ciddi ahlaki ihlaller olarak değerlendirirler. Ancak bu farkındalığa rağmen bireyler bu yaş döneminde, kişisel çıkarlarını korumak için bazı durumlarda (cezalandırılmamak için vb.) yalan söyleyebilirler (Talwar & Lee, 2008). Öte yandan bireyler, başkalarını korumak ya da onlara yardım etmek (prososyal davranış) için de yalan söyleyebilirler (Talwar, 2011). Bu nedenle bireylerin davranışları, kendilerine ve başkalarına olan maliyet-fayda oranının bağlamına ve değerlendirilmesine bağlıdır diyebiliriz. Ortaya çıkan ahlaki veya prososyal davranış, kişisel çıkarların yanı sıra ahlaki kurallara uyma veya başkaları için endişe duymayla da motive edilebilir (Talwar, Murphy & Lee, 2007).

Ahlaki davranış kazanmaya doğru atılan ilk adımlardan biri de öz-kontrolün, dürtüleri önleme yeteneğinin geliştirilmesidir. Bireyler, okul öncesi dönem itibariyle kendini kontrol etmeye başlarlar. Kendilerine yönelik tekrarlanan nasihatlerden kurtulmak için davranışlarını kısıtlamaya çalışırlar. Bireylerin öz-denetim kullanma ve kabul edilemez davranışları engelleme yetenekleri, ilkokul yıllarından itibaren giderek artar (Talwar, 2011). Ahlaki davranış için motive edici bir diğer önemli faktör ise diğerleriyle özdeşleşmeyi ve çeşitli olası eylemlerin diğerleri üzerindeki etkisini anlamayı içeren empatidir (Acun-Kapıkıran, 2016). Bireyler okul öncesi yıllarından itibaren, yanlış bir şey yaptıklarını hissettiklerinde, suçluluk ve sıkıntılı olma davranışları sergilerler. Bu tecrübe ile birlikte bireyler, sıkıntı yaşayan başka birilerine karşı empati gösterebilecek altyapıyı oluşturmaya başlarlar. Yaşın ilerlemesiyle birlikte bireyler, zor durumda olan başkalarına karşı daha fazla empati gösterirler. Bireylerin, başkalarının bakış açılarını ve akıl yürütme kabiliyetlerini anlama becerileri arttıkça; buna bağlı olarak sosyal davranış becerileri de artış gösterir (Eisenberg-Berg & Fabes, 1998).

Çocukların ahlaki kuralları ve ilkeleri içselleştirmelerine katkı sağlayan bir diğer önemli faktör ise yetişkin otorite figürlerini gözlemleyerek, ödüllendirme ve cezalandırma talimatlarından öğrendikleri dış standartları kendilerine uyarılama süreçleridir (Bandura, 1991). Talwar (2011) otoriter, demokratik ve duyarlı ebeveynlerin yetiştirdiği bireylerin, daha yüksek ahlaki olgunluk seviyesine sahip olduklarını vurgulamıştır. Ona göre çocukların ahlaki davranışları, açık ve tutarlı beklentilere sahip, sıcak ve samimi bakım veren ebeveynlik tutumu ile geliştirilebilir. Bu bağlamda yetişkinler, toplumsal değerlerin öğretilmesi, uygun rol model olunması, aktif

düşünmenin teşvik edilmesi ve çocuğun ahlaki muhakemelerini eyleme dökmesi ve uygulaması için fırsatlar yaratması yollarıyla ahlaki davranışı teşvik edebilirler.

Ergenlik dönemine gelindiğinde ise kimlik gelişimi, ahlaki ve prososyal davranışı motive etmede önemli bir faktör haline gelmektedir (Talwar, 2011). Bu gelişimin bir parçası olarak ergenler, toplumla uyum içinde hareket etme konusunda ahlaki bir sorumluluk hissederler. Blasi'ye (1993) göre bu ahlaki sorumluluk, ahlaki yargılama aşamalarına paralel olarak aşama aşama gelişmektedir. Ona göre ilerleyen evrelerde bireyler; değerlerinden, kararlarından ve eylemlerinden kişisel olarak daha fazla sorumluluk duymaktadırlar. Örneğin, kendini anlama ve öz-kimlik geliştikçe; ergenlik dönemindeki bireylerin, çocukluk dönemindeki bireylere göre ahlaki kavramların davranışları yönlendirmesi için kullanımında önemli bir artış meydana gelmektedir.

Ergenlik döneminde, akranlar da bireylerin ahlaki davranışlarını etkileyebilir (Talwar, 2011). Özellikle ergenlik döneminde, akran gruplarının sosyal beklentileri ve normları; bireylerin davranışları üzerinde belirleyici olabilmektedir. Örneğin, lisede öğrenciler arasında akademik sahtekârlığın (kopya çekmek vb.) yaygın olduğu algısı vardır. Akran normları ve arkadaşların tutumları, bireylerin akademik sahtekârlığa karışmaları şeklinde sonuçlanabilir (McCabe, 1999). Öte yandan bazı araştırmalar, bireylerin akranlarıyla yaşadıkları tartışmaların; onların, başkalarının hakları ve adalet konusunda farkındalıklarını artırabileceğini ileri sürmüştür (Damon, 1988). Ayrıca, ahlaki gelişimin bilişsel teorisine dayanan diğer çalışmalar, öğretmenlerin yönlendirdiği tartışmaların da çocukların ahlaki olgunluğunu destekleyebileceğini bulmuştur (Talwar, 2011). Bu bağlamda ahlaki gelişimin, bireylerin ahlaki bir ortam yaratma sorumluluğunu hissettiklerinde gerçekleştirebileceği söylenebilir (Kohlberg, 1986).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, ahlak kavramının ve türevlerinin, yurt dışı alanyazınında uzun yıllardır çalışılmakta olduğu (Kohlberg, 1964; Piaget, 1932); ancak bu konunun yerli alanyazınıımızda son yıllarda popülerlik kazandığı anlaşılmaktadır. Ahlak kavramına dair kültürümüzde yapılan çalışmalar daha çok ahlaki kimlik (Onat-Kocabıyık & Kulaksızoğlu, 2014; Sarıçam & Çelik, 2018; Yılmaz & Yılmaz, 2015), ahlaki uzaklaşma (Ekmekçioğlu & Aydoğan, 2019; Gezici-Yalçın, Şenyurt, Gültepe & Coşkun, 2016), ahlaki kayıtsızlık (Yavuz-Birben & Bacanlı, 2017), ahlaki olgunluk (Şengün & Kaya, 2007), ahlaki değer (Balay & Kaya, 2014; Sarıçam, Çelik & Güven, 2013), ahlaki muhakeme ve yönelim (Cesur & Özkan-Küyel, 2010)

alanlarında yoğunlaşmakta olup, ahlaki davranış kavramı üzerinde sınırlı sayıda çalışma (Erken, 2009) yapıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca yerli alanyazın incelendiğinde ahlak kavramının kültürümüzde, pozitivist paradigma (nicel araştırma deseni) ile incelenen ilişkisel (Balay & Kaya, 2014; Cesur & Özkan-Küyel, 2010; Erken, 2009) ve ölçek geliştirme (Ekmekçioğlu & Aydoğan, 2019; Gezici-Yalçın ve diğ., 2016; Sarıçam & Çelik, 2018; Sarıçam ve diğ., 2013; Şengün & Kaya, 2007; Yavuz-Birben & Bacanlı, 2017) çalışmaları ile sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Kültürümüzde ahlak kavramını nitel bağlamda çalışan araştırmalar (Onat-Kocabıyık & Kulaksızoğlu, 2014) ise son derece sınırlıdır. Bu çalışma kendinden önceki çalışmalardan farklı olarak; kültürümüzdeki “ahlaki davranışlar” algısını, post-pozitivist bir görüşle (nitel araştırma deseni) beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerde incelemeye çalışmaktadır.

Kültürümüzdeki ahlaki ve ahlaki olmayan davranışlara dair derin ve ayrıntılı bilgilere ulaşılabileceği düşüncesi, bu araştırmanın başlangıç noktasıdır. Bu çıkış noktası ile birlikte, beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin ahlaki davranış algılarının belirlenmesi ve bu iki grubun görüşleri arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulması planlanmaktadır. Ayrıca alanyazın incelendiğinde ahlak kavramı üzerine yapılan çalışmaların; daha çok bu kavramın ortaya çıkışından (Irons, 1991), çocukluk ve ergenlik dönemindeki gelişiminden (Akçınar, Baydar & Kağıtçıbaşı, 2018; Damon, 1988) söz etmekte olduğu görülmektedir. Bu çalışma kendinden önceki çalışmalardan farklı olarak; ahlaki davranış algısını, beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerde incelemeye çalışılmaktadır. Çocuklukta ve ergenlikte gelişen ahlaki davranış algısının, beliren ve orta yetişkinlik döneminde ne yönde değiştiğinin araştırılması bu çalışmanın ulaşmak istediği bir diğer noktadır. Bütün bunlardan hareketle bu çalışmanın temel amacı beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlaki davranışlara ilişkin görüşlerinin; derinlemesine incelenmesi, benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulmasıdır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma, beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin ahlaki davranış algılarına yönelik görüşlerini incelendiği için nitel araştırma geleneği çerçevesinde planlanmıştır. Merriam'ın (2013) da belirttiği gibi nitel desen, yaşadıkları toplumda insanların deneyimlerine

nasıl bir anlam yükledikleriyle ilgilenir. Dolayısıyla bu araştırmada da beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlaki davranış algılarını; deneyimleri ve gözlemlerini göz önünde bulundurarak açıklamaları istenmiştir. Bu doğrultuda araştırmada nitel araştırma geleneği içerisinde yer alan olgubilim modeli kullanılmıştır. Olgubilim modeli, Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre günlük yaşamda çeşitli şekillerde var olan ve farkında olunmasına rağmen derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunamayan olgulara yüklenen anlamları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmada da ahlaki davranış algısına yönelik, beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin; toplumsal ve bireysel deneyimleri göz önünde bulundurulurken, bu konudaki görüşleri incelenmeye ve karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Patton'a (1987) göre amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların veya olguların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemleri içerisinde yer alan tabakalı amaçsal örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Tabakalı amaçsal örneklemede amaç, ilgilenilen belli alt grupların özelliklerini göstermek, betimlemek ve bunlar arasında karşılaştırmalara olanak tanımaktır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2016). Bu bağlamda çalışma grubu; Türkiye'nin değişik bölgelerinde yaşayan, farklı yaşlarda, mesleklerde ve öğrenim düzeylerinde yer alan; 20 beliren yetişkinlik (18-25 yaş arası) ve 20 orta yetişkinlik (26-45 yaş arası) döneminde bulunan toplam 40 kişiden oluşturulmuştur. Bu araştırmada özellikleri karşılaştırılacak olan alt gruplar beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerdir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek ifadeler verilirken; katılımcıların bilgileri, B.Y. (Beliren Yetişkin) veya O.Y. (Orta Yetişkin) - Katılımcı Numarası [Cinsiyet (K: Kadın / E: Erkek), Yaş] şeklinde kodlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, katılımcıların demografik bilgilerinin elde edildiği kişisel bilgi formu ve açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu. Araştırmaya katılan beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin, demografik özellikleri hakkında bilgi elde etmek için araştırmacılar tarafından kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Bu formda katılımcıların cinsiyetine, yaşına, mesleğine, yaşadığı yere ve öğrenim durumuna ilişkin kişisel bilgiler yer almaktadır.

Ahlaki davranış algısı görüşme formu. Araştırmacılar tarafından, beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlaki davranış algılarıyla ilgili görüşlerinin öğrenilebilmesi için açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Formun hazırlanması sürecinde, ahlaki davranış ile ilgili alanyazın taranarak genel bir fikir elde edilmiştir. Daha sonra hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı üç akademisyen tarafından kontrol edilmiştir. Alan uzmanlarından alınan düzeltme önerilerinin forma aktarılmasından sonra açık uçlu sorulardan oluşan bir form oluşturulmuştur. Oluşturulan bu formda yer alan soruların anlaşılabilirliği açısından Türk Dili uzmanı bir akademisyenden görüş alınmıştır. Türk Dili uzmanından alınan öneriler sonrasında, beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireyler için hazırlanan bu yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmiştir. Son olarak soruların beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireyler tarafından anlaşılabilirliğinin test edilmesi için iki beliren ve iki de orta yetişkinlik döneminde bulunan toplamda dört birey ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonrasında, görüşme yapılan bu bireylerden; soruların anlaşılabilirliği hususunda herhangi bir sorun yaşamadıklarına dair geri bildirimler alınmıştır.

Görüşme formunda yer alan sorular şu şekildedir;

1. Sizce ahlak nedir?
2. Size göre hangi davranışlar ahlaki olarak değerlendirilebilir?
3. Sizin için önem sırasına göre 5 (beş) tane ahlaki davranış sayar mısınız?
4. Sizin için önem sırasına göre 5 (beş) tane ahlaki olmayan davranış sayar mısınız?
5. Yaptığımız bir davranışın ahlaki olup olmadığına neye göre karar verirsiniz?
6. Sizin dışınızdaki bir kişinin, ahlaki davranıp davranmadığına neye göre karar verirsiniz?
7. Ahlaki bir davranış sergilediğinizde kendinizi nasıl hissedersiniz?
8. Toplum tarafından onaylanmayan bir davranış sergilediğinizde, ne gibi duygular hissedersiniz?

9. Toplum tarafından onaylanmayan bir davranışta bulunduğunuzu düşünün bu durumda zihninize hangi düşünceler geliyor?
10. Sizce ahlaki olmayan bir davranış kabul edilebilir mi? Neden?
11. Sizce ahlaki olmayan bir davranışın kesinlikle kabul edilemeyeceği durumlar hangileridir?
12. Bir davranışın, olayın ya da durumun; ahlaki olup olmadığını, hangi kıstaslara göre değerlendirirsiniz?
13. Ahlaki davranmanızın sebepleri nelerdir?
14. Sizce toplum olarak niçin ahlaka ihtiyaç duyarız?

Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Görüşme, önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir (Stewart & Cash, 1985). Araştırmada hem sabit soruları cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine bilgi edinebilmek için sondaj soruların sorulmasına imkân sağlayan yarı yapılandırılmış görüşme türü seçilmiştir (Büyüköztürk ve diğ., 2016). Araştırmanın veri toplama aşamasının Covid-19 Pandemi sürecine denk gelmesinden dolayı öncelikle katılımcılardan telefon yoluyla randevu alınmış daha sonra randevu saatinde görüşmeler Skype programı üzerinden online olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama bir saat kadar sürmüştür. Yapılan görüşmeler, katılımcıların izni alınarak video kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerden sonra katılımcıların ifadeleri yazıya geçirilmiştir. Ortaya çıkan görüşme metinleri, doğruluğunun teyit edilmesi için görüşülen kişilere mail olarak gönderilmiş ve teyit alınmıştır.

Verilerin Analizi

Beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireyler ile online olarak yapılan görüşmelerden hemen sonra araştırmacılar tarafından görüşmenin içeriğini yazıya aktarılmış ve içerik analizi yöntemi kullanılarak sonuca gidilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2018). İçerik analizi, bir metnin kodlara ve temalara ayrılarak özetlenmesini sağlayan bir tekniktir (Büyüköztürk ve diğ., 2016). Araştırmacılar ilk olarak içerik analizi yöntemiyle anlamı en iyi yansıtacağını düşündükleri 186 adet kod oluşturmuşlardır. İki araştırmacının kodlamaları arasındaki güvenilirlik, “Güvenirlik = Uzlaşma Sayısı / Uzlaşma + Uzlaşmama sayısı” formülünden yararlanılarak (Miles & Huberman, 1994) hesaplanmış ve .88 bulunmuştur. Daha sonra yapılmış olan görüşmelerin içeriklerini genel

düzeyde açıklayabileceği ve 186 adet kodu belirli kategoriler altında toplayabileceği düşünülen 12 adet tema belirlenmiştir.

Bulgular

İçerik analizi sonrasında, araştırmanın genel amacına yönelik olarak, beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin görüşleri, toplam 186 adet kod ve 12 tema etrafından toplanmıştır. Elde edilen bu temalara ilişkin bulgular aşağıda yer alan tablolar yardımıyla sunulmuştur. Tablolarda bulunan kodların sağında yer alan ve parantez içinde bulunan sayısal ifade (n), ilgili kodun katılımcılar tarafından kaç kez tekrar ettiğini göstermektedir.

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlak tanımı” teması altında toplanan görüşleri Tablo-1’de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 1.

Katılımcıların Ahlak Tanımına İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
Ahlak Tanımı	Toplumun ortak değerleri [6]	İyi ve kötü davranışı ayırt etmek [9]
	İyi ve kötü davranışı ayırt etmek [5]	Toplumda kabul görmüş olan [8]
	Vicdan [4]	Toplumsal bağ/birleştirici [4]
	İyi olanı tercih etmek [3]	İyi olanı tercih etmek [3]
	Topluma aykırı olmamak [3]	Toplumun ortak değerleri [2]
	Toplumda kabul görmüş olan [3]	Alışkanlık [3]
	Toplumsal bağ/birleştirici [3]	Kendine ve topluma saygı [2]
	Alışkanlık [3]	Evrensel olmak [2]
	Kendine ve topluma saygı [2]	Toplumsal kurallar [2]
	Güzel davranış [2]	Vicdan [2]
Terbiye [1]	Erdem [2]	

Tablo-1 incelendiğinde genel ahlak tanımı için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-14 [K,24]: “Ahlak, dünyada kabul görmüş etik kurallar çerçevesinde iyi ve kötü olanı ayırt edip, iyi olanı seçme ve ona göre davranmadır. Ahlaklı olan insan sevilir, saygı görür. Ahlak toplumu birleştiren önemli bir değerdir.”

O.Y.-1 [K,28]: “İnsan davranışlarını iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olarak değerlendiren ya da yargılayan toplumsal kabuller diyebilirim.”

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlaki davranış tanımı” teması altında toplanan görüşleri Tablo-2’de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 2.

Katılımcıların Ahlaki Davranış Tanımına İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
Ahlaki Davranış Tanımı	Diğer insanları rahatsız etmemek [8]	Özel hayatın sınırlarına saygı [10]
	Toplumsal normlara uyum sağlamak [7]	Toplumsal normlara uyum sağlamak [8]
	Doğayı ve hayvanları korumak [6]	Dürüst olmak [8]
	Özel hayatın sınırlarına saygı [4]	Güvenilir olmak [6]
	Büyüklerimize saygı ve küçüklerimize sevgi [4]	Adaletli olmak [6]
	Hoşgörülü olmak [4]	Doğayı ve hayvanları korumak [4]
	Dürüst olmak [3]	Yardımsever olmak [3]
	Yardımsever olmak [3]	Kibar olmak [3]
	Adaletli olmak [2]	Vatansever olmak [2]
	Önyargılı olmamak [2]	Hoşgörülü olmak [2]
	Kılık kıyafete dikkat etmek [1]	Kılık kıyafete dikkat etmek [1]
		Sorumluluk sahibi olmak [1]
	Temiz olmak [1]	

Tablo-2’ye bakıldığında, ahlaki davranış tanımı teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-14 [K,24]: “Yere çöp atmamak, insanların özel hayatlarına saygı göstermek, doğaya ve hayvanlara zarar vermemek, bencil olmamak, insanların kalbini kırdıktan sonra pişman olup özür dilemek, kibar bir insan olmak, kadınlara karşı saygı göstermek, dürüst olmak, herkese karşı hoşgörülü olmak ahlaki davranışlar olarak değerlendirilebilir.”

O.Y.-15 [E,33]: “Birçok şey sayılabilir. Örneğin; dürüstlük, yalan söylememek, saygılı olmak, yerlere tükürmemek, kamu malını kendi malı gibi özenli kullanmak, yere çöp atmamak, yerlerde çöp varsa alıp çöpe atmak, çevre temizliğine dikkat etmek, hak yememek, bilgi ile ulaşamayan yerlere çeşitli bağlantılar ile ulaşmamak, hırsızlık yapmamak, namuslu olmak, doğayı korumak, bireyselliği değil kolektif anlayışa sahip olmak, insanların özel hayatlarına saygı göstermek vb.”

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “en çok önemsenen ahlaki davranışlar” teması altında toplanan görüşleri Tablo-3’te karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 3.

Katılımcıların En Çok Önemsenen Ahlaki Davranışlara İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
En Çok Önemsenen Ahlaki Davranışlar	İnsanlara sevgi ve saygı göstermek [13]	Dürüst olmak [18]
	Adaletli olmak [9]	Adaletli olmak [12]
	Dürüst olmak [9]	Doğayı ve hayvanları korumak [8]
	Yardımsever olmak [8]	İnsanlara sevgi ve saygı göstermek [7]
	Doğayı ve hayvanları korumak [8]	Yardımsever olmak [6]
	Toplumsal normlara uymak [6]	Kişisel sınırlara saygı göstermek [4]
	Kibar olmak [4]	İşini hakkıyla yapmak [4]
	Hoşgörülü olmak [3]	Sözünde durmak [4]
	Yararlı olmak [3]	Temiz olmak [3]
	Sözünde durmak [3]	Hoşgörülü olmak [3]
	Çalışkan olmak [2]	Mütevazı olmak [3]
	Minnettar olmak [2]	Merhametli olmak [3]
	İşini hakkıyla yapmak [1]	Dini görüşlere saygı göstermek [3]
	Paylaşmak [1]	Kibar olmak [2]
	Temiz olmak [1]	Toplumsal normlara uymak [2]
	Merhametli olmak [1]	Aile büyüklerine saygılı olmak [2]
	Alçakgönüllü olmak [1]	Vatan sevgisi [1]

Tablo-3 incelendiğinde en çok önemsenen ahlaki davranışlar teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-12 [K,20]: “En önem verilmesi gereken ahlaki davranışlar: İnsanlara saygılı olmak, hayvanlara ve çevreye zarar vermemek, kadınlara karşı saygılı olmak, kibar olmak ve dürüst olmak.”

O.Y.-2 [K,27]: “En önemsendiğim ahlaki davranışlar: Dürüst olmak, merhametli olmak, yaptığı işi layıkıyla yapmak, doğayı ve hayvanları korumak, iyi niyetli olmak, aile ve arkadaşlarına bağlı olmak.”

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlaki olmadığı düşünülen davranışlar” teması altında toplanan görüşleri Tablo-4’te karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 4.

Katılımcıların Ahlaki Olmadığını Düşündükleri Davranışlara İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
------	------------------------------	---------------------------

Ahlaki Olmadığı Düşünülen Davranışlar	Yalan söylemek [11]	Yalan söylemek [16]
	Doğaya ve hayvanlara zarar vermek [7]	Haksızlık/Adaletsizlik [12]
	Saygısızlık yapmak [6]	Canlılara şiddet uygulamak [10]
	Canlılara şiddet uygulamak [4]	Hırsızlık [8]
	Kaba ve küfürlü konuşmak [4]	İnsanların yaşam tarzlarına karışmak [7]
	Dedikodu yapmak [4]	Doğaya ve hayvanlara zarar vermek [5]
	Hırsızlık [4]	Kaba ve küfürlü konuşmak [5]
	Kibirli olmak [4]	Bencillik [5]
	Toplumsal düzeni bozmak [3]	Hile yapmak/Aldatmak [4]
	Kişisel sınırları ihlal etmek [3]	İftira atmak [4]
	Yaşı küçük insanları ciddiye almamak [3]	Çıkarıcılık [4]
	Kul hakkı yemek [3]	İhanet/Sadakatsizlik [3]
	Haksızlık/Adaletsizlik [3]	Sözünü tutmamak [3]
	Yaşı büyük insanlara saygısızlık [2]	Her ne sebeple olsa da birini öldürmek [2]
	Önyargılı davranmak [2]	Cinsel istismar [2]
	Hile yapmak/Aldatmak [2]	Zayıfları ezmek [2]
	Nankörlük [2]	Kin tutmak [1]
	Bencillik [2]	Nankörlük [1]
	Kıskançlık [2]	Kumar oynamak [1]
	Pasaklı olmak [2]	Alkol kullanmak [1]
Duyarsızlık [2]	Vatana ihanet [1]	
Sözünü tutmamak [1]	Dedikodu yapmak [1]	
Cinsel istismar [1]	Kıskançlık [1]	
Yasalara uymamak [1]	Pasaklı olmak [1]	
İftira atmak [1]	Alay etmek [1]	
	Duyarsızlık [1]	

Tablo-4'e bakıldığında, ahlaki olmadığı düşünülen davranışlar teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-13 [E,22]: “Bana göre ahlak dışı davranışlar: Çevremize ve doğaya saygılı olmamak, karşıımızdaki insanla samimiyetimizi aşan bir şekilde saygısız konuşmak, karşıımızdaki insanın iyi niyetini kötüye kullanmak, yalan söylemek, sözümüzde durmamak, insanlar hakkında art niyetli düşünmek ve art niyetli davranmak.”

O.Y.-2 [K,27]: “Ahlaki olmadığına inandığım davranışlar: Yalan söylemek, kişiye rızası dışında yapılan her türlü taciz/tecavüz, hırsızlık, nankörlük ve her türlü aldatmaca ve hile.”

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “kendi davranışlarımızın ahlakiliğinin değerlendirilmesi” teması altında toplanan görüşleri Tablo-5'te karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 5.

Katılımcıların Kendi Davranışlarının Ahlakiliğini Değerlendirmelerine İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
Kendi Davranışlarımızın Ahlakiliğinin Değerlendirilmesi	Vicdanıma ve değerlerime uygunluğu [10]	Vicdanıma ve değerlerime uygunluğu [13]
	Toplum tarafından kabul edilmesi [6]	İnsanlara zararının olmaması [10]
	İnsanlara zararının olmaması [6]	Toplum tarafından kabul edilmesi [9]
	Davranışın içinde bulunduğu bağlam [2]	Davranış sonrası yaşadığım duygu [4]
	Davranış sonrası yaşadığım duygu [2]	Dini inancımınla uyumuna bakarak [2]
	Karşımdaki insanların tepkisi [1]	Empati kurarak [2]
	Dini inancımınla uyumuna bakarak [1]	Topluma ve doğaya yarar sağlaması [1]
	Empati kurarak [1]	Fikrini önemseydiğim insanlara sorarak [1]

Tablo-5 incelendiğinde kendi davranışlarımızın ahlakiliğinin değerlendirilmesi teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-16 [E,24]: *“Bunu anlamak çok zor. Sanıyorum etki tesir alanına bakarım. Kimseye bir zararı dokunmuş mu? Dahası bir davranıştan ötürü zihnim ve gönlümün rahatlık veya rahatsızlık durumu, çoğunlukla bunda karar vermeme sağlar.”*

O.Y.-5 [E,38]: *“Öncelikle vicdan mahkemesinde muhakeme ederek yaptığım davranışın bende huzura mı yoksa huzursuzluğa mı yol açtığına karar vererek. Daha sonrasında genel toplum kurallarıyla bağdaşıp bağdaşmadığı noktasında ahlaki olup olmadığına karar veririm.”*

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “diğer kişilerin ahlaki davranıp davranmadığının değerlendirilmesi” teması altında toplanan görüşleri Tablo-6’da karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 6.

Katılımcıların Diğer Kişilerin Ahlaki Davranıp Davranmadıklarını Değerlendirmelerine İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
------	------------------------------	---------------------------

Diğer Kişilerin Ahlaki Davranıp Davranmadığının Değerlendirilmesi	Toplumsal normlara uygunluğu [4]	Değer yargılarıma göre [8]
	Niyetine bakarak [4]	Bana ve diğer insanlara vereceği zarar [6]
	Değer yargılarıma göre [4]	Niyetine bakarak [5]
	Bana ve diğer insanlara vereceği zarar [2]	Toplumsal normlara uygunluğu [4]
	Vicdanıma göre [2]	Davranışın içinde bulunduğu bağlam [2]
	Rahatsız ediciliği [1]	Dini inancıma uygunluğu [2]
Yasalara uygunluğu [1]	Yasalara uygunluğu [1]	

Tablo-6’ya bakıldığında, diğer kişilerin ahlaki davranıp davranmadığının değerlendirilmesi teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-9 [K,19]: “İnsanların ahlaki davranıp davranmadığına toplumsal normlara uygunluğuna bakarak karar veririm.”

O.Y.-15 [E,33]: “Karşıdaki kişinin yapmış olduğu davranışın, bana ve diğer insanlara verebileceği zarar açısından ahlakiliğini değerlendiririm.”

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlaki davranış sonrasında yaşanan duygu” teması altında toplanan görüşleri Tablo-7’de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 7.

Katılımcıların Ahlaki Davranış Sonrasında Yaşanan Duygulara İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
Ahlaki Davranış Sonrasında Yaşanan Duygu	Mutlu [9]	Huzurlu [12]
	Huzurlu [6]	Mutlu [11]
	Saygın [5]	Rahatlamış [8]
	Erdemli/Gururlu [3]	Saygın [7]
	Rahatlamış [3]	Normal [4]
	Normal [3]	Erdemli/Gururlu [3]
		İşe yaramış [2]

Tablo-7 incelendiğinde ahlaki davranış sonrasında yaşanan duygu teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-16 [E,24]: “Birey olarak görevini yerine getirebilmiş olmanın mutluluğunu yaşıyorum; ancak bir başkası için değil kendim için. Bireysel olarak bütün davranışlarımı kendi perspektifimden

değerlendirmeliyim. Ahlaki tutumumun bir başkası için değil kendim için kendi öz-saygım için gerekli olduğunu düşünüyorum.”

O.Y.-4 [K,30]: *“Ahlaki davrandığımda, açıkçası kendimi vicdanen rahat ve çok huzurlu hissedirim.”*

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlaki olmayan davranış sonrasında yaşanan duygu” teması altında toplanan görüşleri Tablo-8’de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 8.

Katılımcıların Ahlaki Olmayan Davranış Sonrasında Yaşanan Duygulara İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
Ahlaki Olmayan Davranış Sonrası Yaşanan Duygu	Utanç [11]	Utanç [6]
	Pişmanlık [3]	Pişmanlık [6]
	Suçluluk [3]	Suçluluk [5]
	Huzursuzluk [2]	Üzgün [5]
	Üzgün [2]	Huzursuzluk [3]
	Korku [1]	Dışlanmış [3]
	Kaygı [1]	Kendine yönelik öfke [2]
	Aidiyetsiz [1]	Umursamayış [2]
Umursamayış [1]	Kaygı [1]	

Tablo-8’e bakıldığında, ahlaki olmayan davranış sonrası yaşanan duygu teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-18 [K,20]: *“Ahlaki olmayan bir davranış sergilediğimde pişmanlık duyarım, utanç hissedirim, kendimi üzgün hissedirim ve özür dilemek ihtiyacı duyarım.”*

O.Y.-16 [E,30]: *“Böyle bir durumda utanma duygusu ön planda olmak üzere pişmanlık yaşadım ve ayrıca kendimi toplum tarafından dışlanmış hissedirdim.”*

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlaki olmayan davranış sonrası yaşanan zihinsel süreçler” teması altında toplanan görüşleri Tablo-9’da karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 9.

Katılımcıların Ahlaki Olmayan Davranış Sonrasında Yaşanan Zihinsel Süreçlere İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
Ahlaki Olmayan Davranış Sonrası Yaşanan Zihinsel Süreçler	Telafi etmeliyim [5]	Telafi etmeliyim [9]
	Dışlanır mıyım [3]	Dışlanır mıyım [3]
	Utanmalıyım [3]	Yalnız kalacağım [1]
	Yargılanacağım [2]	Neden bunu yaptım [1]
	Saygısızım [1]	Toplum mu haklı yoksa ben mi [1]
	Yalnız kalacağım [1]	Rezil oldum [1]
	Sevilmeyeceğim [1]	Bundan ders çıkarmalıyım [1]
	İnsanlar ne der [1]	Ne yapsaydım ahlaki olurdu [1]
	Başıma ne gelecek [1]	Zamanla unuturum [1]
	Kötü bir insan mıyım [1]	Kendimi suçlarım [1]
	Nerede hata yaptım [1]	Kimşenin yüzüne bakamam [1]
	Güvenilirliğimi kaybettim [1]	İntihar etmeliyim [1]
	Toplum mu haklı yoksa ben mi [1]	Önemsemem [1]
	Empati kurmalıyım [1]	
Bu yaşadığımı unutabilecek miyim [1]		

Tablo-9 incelendiğinde ahlaki olmayan davranış sonrası yaşanan zihinsel süreçler teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-3 [K,18]: “Böyle bir durumda empati kurmam gerektiği düşüncesine kapılıyorum ve onların nasıl hissettirdiğini düşünürüm. Sonrasında kendimi affettirme ve bunun yerine ne yapmam gerektiğini düşünmeye başlarım. Son olarak da telafi edici bir davranış düşünmeye çalışırım.”

O.Y.-17 [E,26]: “Ben neden bu davranışı yaptım diye sorarım kendime, düşünüp değerlendirme yapmaya çalışırım. Telafi edilecek bir taraf varsa onu telafi etmeye çalışırım. Ne yapsaydım da bu onaylanmayan davranış ortaya çıkmazdı, diye düşünürüm.”

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlaki olmayan bir davranışın kabul edilebileceği durumlar” teması altında toplanan görüşleri Tablo-10’da karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 10.

Katılımcıların Ahlaki Olmayan Bir Davranışın Kabul Edilebileceği Durumlara İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
------	------------------------------	---------------------------

Ahlaki Olmayan Bir Davranışın Kabul Edilebileceği Durumlar	Tehdit altında yapılırsa [5]	Olağanüstü durumlarda [6]
	Olağanüstü durumlarda [3]	Bilinçli bir şekilde yapılmamışsa [5]
	Meşru müdafaa durumunda [2]	Yaşamak ve yaşatmak için [5]
	Yaşamak ve yaşatmak için [2]	Niyet iyiye [4]
	Hiçbir koşulda [2]	İnsanlığa hizmet etme koşulu ile [3]
	Çıkar içermediğinde [1]	Hiçbir koşulda [3]
	Kimseye zararı dokunmadığında [1]	Uzun vadede getirilerine bakılarak [2]
	Bedelini ödemeyi kabul edince [1]	Tehdit altında yapılırsa [1]
	Öncesinde ahlaki çözümler aranmışsa [1]	Çıkar içermediğinde [1]
	Niyet iyiye [1]	Tecrübesizlikten kaynaklanıyorsa [1]
	Geniş kitleleri etkilemiyor ise [1]	

Tablo-10'a bakıldığında, ahlaki olmayan bir davranışın kabul edilebileceği durumlar teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-17 [K,21]: “Oldukça olağanüstü koşullar gerekmeli. Bir adada yalnız başınıza kaldıysanız, medeniyetten uzak acımasız hayat koşullarında hayatınızı devam ettirebilmek için tüm bildiğimiz ahlaki davranışları silebiliriz aklımızdan. Kısacası asıl amaç yaşayabilmekse ve hayatını devam ettirebilmekse ahlak dışı davranışlar kabul edilebilir.”

O.Y.-20 [E,33]: “Kendisinin ya da bir başkasının sağlığı/can güvenliği tehlikede olduğunda kabul edilebilir. Ancak kişinin davranışının altında yatan, elinde olmayan ve öğrendiğimizde vicdanlarımıza su serpen sebeplerinin var olduğunu bilmem gerekir.”

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlaki olmayan bir davranışın kesinlikle kabul edilemeyeceği durumlar” teması altında toplanan görüşleri Tablo-11’de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 11.

Katılımcıların Ahlaki Olmayan Bir Davranışın Kesinlikle Kabul Edilemeyeceği Durumlara İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
Ahlaki Olmayan Bir Davranışın Kesinlikle Kabul Edilemeyeceği Durumlar	Bir canlının hayatını etkileyecekse [4]	Bilerek ve isteyerek yapıldığında [8]
	Hiçbir koşulda [4]	Bir canlının hayatını etkileyecekse [3]
	Bilerek ve isteyerek yapıldığında [3]	Toplumun büyük bir kısmını etkiliyorsa [2]
	Zararı peşinen anlatılmamışsa [1]	Çıkar amaçlı yapıldığında [2]
	Hatasından dönmeyi reddediyorsa [1]	Telafisi olmayan durumlarda [2]
	Yasalara uymadığında [1]	Hiçbir koşulda [2]
	Olağanüstü koşullar yokken [1]	Olağanüstü koşullar yokken [1]

Uzun vadede zarar getirecekse [1]
Kul hakkına giriyorsa [1]
Yasalara uymadığında [1]

Tablo-11 incelendiğinde, ahlaki olmayan bir davranışın kesinlikle kabul edilemeyeceği durumlar teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-10 [K,19]: “Ahlak dışı bir davranış, bir kişinin can güvenliğini etkilediğinde ve yasalara uymadığında asla kabul edilmemelidir.”

O.Y.-1 [K,28]: “Kişi yapmış olduğu ahlak dışı davranıştan rahatsızlık duymuyorsa, yapılan tüm uyarılara rağmen bu davranışına bilerek ve isteyerek devam ediyorsa ve topluma zarar veriyorsa kabul edilemez.”

Beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan katılımcıların, “ahlaki davranma sebepleri” teması altında toplanan görüşleri Tablo-12’de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 12.

Katılımcıların Ahlaki Davranma Sebeplerine İlişkin Görüşleri

Tema	Beliren Yetişkin (Kodlar)	Orta Yetişkin (Kodlar)
Ahlaki Davranma Sebepleri	Toplumun bir parçası olmak [9]	Birlik ve beraberliği sağlamak [14]
	Kendi değerlerime saygı [7]	Toplumun bir parçası olmak [11]
	Birlik ve beraberliği sağlamak [5]	Vicdani rahatlık [8]
	Vicdani rahatlık [4]	Kendi değerlerime saygı [5]
	Kabul görmek [2]	Yasalara uymak [2]
	Mutlu ve huzurlu olmak [1]	Dini gereklilikler [2]
	Dini gereklilikler [1]	

Tablo-12’ye bakıldığında, ahlaki davranma sebepleri teması için beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin hangi ifadeleri ne sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu temaya yönelik görüşlerini yansıtan örnek ifadeler ise aşağıda sunulmuştur.

B.Y.-15 [K,19]: “Ahlaki davranmak toplumun bir parçası olup verimli bir şekilde yaşayabilmek içindir; çünkü ahlaksızlık toplumsal bağları zayıflatar, birlik ve beraberliği zarar verir ve insan olabilmenin kalitesini düşürür.”

O.Y.-18 [E,26]: “Toplum olarak kalabilmek için. Aksi durumda doğada tek başına yaşayan vahşi bir ırktan öteye geçemeyiz. Ben aslında birey olarak ahlaka niçin ihtiyaç duyduğumuzun daha

ilginç olduğunu düşünürüm. Ahlaki olmayan davranışın bireyin toplumsal hayattaki rolünde, konumunda, statüsünde etkisi olmasaydı insanın ahlaklı davranması çok güç ve çok nadir olurdu.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin ahlaki davranış ile ilgili görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin toplumsal ve bireysel deneyimleri doğrultusunda ahlaki davranışlar ile ilgili görüşlerini incelenmek ve karşılaştırmaktır. Yapılan incelemelerde katılımcıların ahlaki davranışlar ile ilgili görüşleri, büyük bir oranda benzerlik göstermekle birlikte az da olsa bu iki grubun ahlaki davranışlara olan bakış açılarının birbirlerinden ayrıldığı noktalar göze çarpmaktadır. Katılımcıların görüşlerindeki benzerlikler ve farklılıklar içinde buldukları gelişim dönemleriyle ilişkili bulunmuştur. Katılımcıların ahlaki davranışlara ilişkin görüşlerine ait benzerlikler ve farklılıklar ilgili alanyazın ışığında tartışılmış ve bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların ahlak hakkındaki görüşleri benzerlikleri ve farklılıkları açısından incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlak tanımlarının büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir. Her iki grupta da ahlakın kaynağının büyük oranda toplumun ortak değerleri olduğu ve aldığımız kararlar üzerinde bu değerlerin etkisinin bulunduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Ahlak tanımı hakkındaki bu ortak görüşlerin dışında göze çarpan birkaç tanım farklılığı da söz konusudur. Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin bir kısmı ahlakı, Kohlberg’in (1964) tanımladığı ahlaki gelişim dönemlerinden olan geleneksel dönemin özelliklerine uyumlu olarak, toplumun kurallarına aykırı olmamak ve asla bu kuralları çiğnememek şeklinde ifade ederken; orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin bir kısmı ise, yine Kohlberg’in gelenek ötesi döneminin gelişim özelliklerine uyumlu olarak ahlakı tanımlarken evrensel değerlerden ve erdemden söz etmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde ise ahlakın, bu araştırmanın bulgularına paralel olarak; bireylerin bir amaç için kendi isteğiyle iyi davranışlarda bulunarak kötülükten uzak kalması (M. Z. Aydın, 2007), iyi, güzel ve yapılması uygun olan davranışları belirlemesi (Erken, 2009; Peker, 1998), bireylerin kendilerine rehber aldıkları ilkeler bütünü ya da kurallar toplamı (Gündüz, 2003), insanların yapması ve yapmaması hususunda belirlenen kuralların dayanağı (Yavuz, 1994), insan topluluklarınca zamanla benimsenen, bireylerin birbiriyle ve diğer insanlarla ilişkilerini düzenleyen kurallar, ilkeler ve inançlar bütünü (M. Z. Aydın, 2011), toplum içindeki

diğer kişilere zarar vermekten kaçınmanın temel bir kaidesi (Graham ve diğ., 2010) şeklinde tanımlandığı görülmektedir.

Ahlaki davranışlara ilişkin katılımcılardan elde edilen sonuçlar benzerlikleri ve farklılıkları açısından incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlaki davranışlar hakkındaki görüşlerinin ağırlıklı olarak birbirlerine uyumlu olduğu söylenebilir. Her ne kadar içinde buldukları gelişim dönemleri farklı olsa da benzer kültürlerde yetişmelerinden dolayı her iki grubun da ahlaki davranışlar olarak benzer değerlerin üzerinde durmaları doğal karşılanmıştır. Ancak bu ortak görüşlerin dışında, her iki grubun az sayıda da olsa önemsedikleri farklı ahlaki davranışlar söz konusudur. Toplumda birey olarak kendisine yeni yeni yer bulan beliren yetişkinlerin, küçüklere sevgi gösterilmesi ve deneyim eksikliğinden dolayı hata yapabilme ihtimallerine dair önyargılı olunmamasını beklemeleri son derece anlaşılabilir. Ayrıca gelişim dönemleri itibari ile toplumsal yaşamın ve kişiler arası ilişkilerin daha fazla içinde bulunarak, yoğun katkılar sunan orta yetişkinlerin, sorumluluk sahibi olmayı önemli bir ahlaki davranış olarak kabul etmeleri doğal karşılanmaktadır. Alanyazındaki ahlaki davranış tanımları, bu araştırmanın bulgularına paralel olarak; bir toplumda insanların uymak zorunda oldukları davranış kalıpları (M. Z. Aydın, 2007, 2011), iyi ve doğru olana sahip olarak davranışların buna göre ayarlanması (Yavuz, 1994) şeklinde tanımlanmıştır. Ancak Ostini (2010) ahlakın tanımı bir şekilde yapılmış olsa bile, ahlakı somutlaştıran davranışsal tepkileri ifade etmenin zor olacağını ileri sürmüştür.

En çok önemsenen ahlaki davranışlara ilişkin katılımcılardan elde edilen sonuçlar benzerlikleri ve farklılıkları açısından incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin en çok önemsedikleri ahlaki davranışların büyük oranda birbirine benzediği söylenebilir. Katılımcılar, bu tema içerisinde toplumsal yaşamda ve kişiler arası ilişkilerde hem kendisinden beklenenler hem de kendisinin toplumdan ve diğer bireylerden beklentilerini ifade etmişlerdir. Bundan dolayı karşılıklı iyi ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi, düzenin ve adaletin korunması amacına hizmet eden ahlaki davranışların yoğun olarak önemsendiği görülmektedir. Bunun yanında beliren yetişkinler, orta yetişkinlerden farklı olarak yararlı ve çalışkan olmayı önemli bir ahlaki davranış olarak görmüşlerdir. Gelişim dönemleri itibari ile toplumsal yaşama katkı sunmaya başlayan, genç ve tecrübesiz olan beliren yetişkinlerin, kendilerini ispatlayabilecekleri bu olumlu davranışları önemsemeleri beklenen bir sonuçtur. Ayrıca toplumsal ve kişiler arası

ilişkilerde daha tecrübeli ve yaşça büyük olan orta yetişkinlerin, olumlu ilişkilerin saygı temelli ahlaki davranışlara dayandığı konusundaki görüşleri bir temenni niyetiyle oldukça anlaşılabilir. Alanyazında en çok önemsenen ahlaki davranışlara ilişkin sonuçlar, bu araştırmanın bulgularına paralel olarak; aciz olanlara ve çocuklara şefkat göstermek, başkalarının kişiliğine ve haklarına saygı duymak, çevremizdeki bireylere yardım etmek ve dürüst davranmak (Erken, 2009; Güngör, 2010) şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca Lickona (1991) ahlaki olgunluğa sahip bireylerin güvenilir, sorumlu, saygılı, adil, kendini kontrol edebilen, empati yeteneği gelişmiş ve tüm bunların ötesinde kanunlara ve kurallara uyan iyi bir vatandaş olması gerektiğini vurgulamıştır. M. Aydın (2011) ise en çok önemsenen ahlaki değerleri; sabır, minnettarlık, alçakgönüllülük, pozitif ilgi, dürüstlük, sevgi, yasaklara karşı sakınma, samimiyet ve takva olarak ifade etmiştir.

Katılımcıların, ahlaki olmadığını düşündükleri davranışlara dair cevaplarının benzerlikleri ve farklılıkları incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin genel olarak adaletsiz, aldatıcı, kaba ve canlılara zarar veren davranışları, ahlaki olmayan davranışlar olarak değerlendirme konusunda hemfikir oldukları söylenebilir. Bu ortak kanaatin dışında beliren ve orta yetişkin bireyler arasında az da olsa ahlaki olmayan davranışların değerlendirilmesi konusunda farklılıklar söz konusudur. Genç ve tecrübesiz olan beliren yetişkinlerin, yaşı küçük olan insanların ciddiye alınmamasını; evrensel ahlaki yargılara daha çok sahip olduğu düşünülen orta yetişkinlerin ise insanların yaşam tarzlarına karışılmasını, ahlaki olmayan davranışlar arasında değerlendirmesi son derece doğal karşılanabilir. Alanyazında ahlaki olmadığı düşünülen davranışlara ilişkin sonuçlar, bu araştırmanın bulgularına paralel olarak; yalan söylemek (Erken, 2009), kaytarma, hırsızlık, kötü muamele ve mobbing (Uzunbacak, Akçakanat, Dinç & Bayrakçı, 2018) olarak ifade edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuca göre katılımcıların kendi davranışlarının ahlakiliğini değerlendirirken kullandıkları ifadelerin benzerlikleri ve farklılıkları incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin, kendi davranışlarının ahlakiliğini değerlendirirken hem kendi vicdani kanaatlerine hem de toplumsal değer yargılarına önem verdikleri söylenebilir. Bu durum benzer kültürlerde yetişmiş olan bireylerin, aralarındaki yaş farkı gözetilmeksizin benzer ahlaki değerlendirme kıstasları geliştirmeleri şeklinde yorumlanabilir. Ahlaki değer yargılarının uzun bir geçmişe dayandığı, kökleştiği, nesilden nesile aktarılarak varlığının korunduğu kolektif

toplumlarda böyle bir sonucun çıkması doğal karşılanmıştır. Bu araştırmanın bulgularına paralel olarak alanyazında bir davranışın ahlakiliği değerlendirilirken mutlak olarak iyi olduğu düşünülen ya da belli bir yaşam anlayışından kaynaklanmasına (Gündüz, 2003), sevgiye, adalete veya cesarete dayanmasına, bireylerin kendi istemi, kararı ve gücüyle yapılmasına ve ayrıca baskı ve korku altında yapılmamasına (M. Z. Aydın, 2011), bireylerin bilgilerine, düşüncelerine, inançlarına, tutumlarına, görgülerine, duygularına ve heyecanlarına bağlı olmasına (Erken, 2009), toplumsal açıdan destek görmesine (Gezici-Yalçın ve diğ., 2016), öz-düzenleme mekanizmalarıyla uyumlu olmasına (Bandura, 1999), bireyin bizzat kendi vicdanniyla ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleri ile uyumlu olmasına (Hökelekli, 2007) dikkat edilmektedir.

Diğer kişilerin ahlaki davranıp davranmadıklarının değerlendirilmesine ilişkin elde edilen sonuçların benzerlikleri ve farklılıkları incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin, diğer kişilerin ahlaki davranıp davranmadıklarını değerlendirirken büyük oranda benzer görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Katılımcılar diğer kişilerin ahlaki davranışlarını değerlendirirken; ağırlıklı olarak toplumsal normlara, kişisel değer yargılarına, yasalara, davranışın ortaya çıkarabileceği zararlara ve hangi niyetle yapıldığına dikkat edeceklerini belirtmişlerdir. Bireylerin kendi davranışlarının ahlakiliğinin değerlendirilmesi teması altındaki görüşleri göz önüne alındığında; katılımcıların, kendilerinin ve diğerlerinin davranışlarının ahlakiliğini değerlendirirken de benzer ölçütler kullandıklarını söyleyebiliriz. Bu bakımdan katılımcıların, ahlaki davranışların sergilenmesi ve değerlendirilmesi hususunda samimi oldukları düşünülebilir. Alanyazında diğer kişilerin ahlaki davranıp davranmadıklarının değerlendirilmesinde nelere dikkat edildiğine ilişkin sonuçlar, bu araştırmanın bulgularına paralel olarak; sergilenen davranışın inançlara, örf ve adetlere (Özyılmaz, 2003), içinde bulunulan zamana ve topluma (Güngör, 2010; Peker, 1998) uygunluğuna bakılarak değerlendirilir. Benzer şekilde Özden (2011) de bireylerin, toplumun adet, gelenek ve göreneklerini içselleştirmeleriyle kendilerine ahlaki davranışları değerlendirebilecekleri kriterler yarattıklarını belirtir.

Katılımcıların, ahlaki davranış sonrasında yaşadıkları duygulara ilişkin cevapları benzerliklerine ve farklılıklarına göre incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin, ahlaki davranış sonrasında hissettikleri duyguların genel olarak benzer olduğu söylenebilir. Katılımcılar büyük oranda ahlaki davranış sonrasında pozitif olarak kabul edilen (mutluluk, huzur, saygınlık, erdemli, gururlu vb.) duyguları hissettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca hem

beliren hem de orta yetişkinlik döneminde bulunan bireyler, ahlaki davranış sergilemeyi; toplumsal ve vicdani bir ödev olarak kabul ettikleri için, görevlerini yerine getirmiş olmanın verdiği rahatlamışlık hissini yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Orta yetişkinlik dönemindeki bireyler, beliren yetişkinlerden farklı olarak ahlaki bir davranış sergiledikten sonra kendilerini işe yaramış olarak hissettiklerini vurgulamışlardır. Gelişim dönemleri itibari ile kendi bilgi ve birikimlerini genç nesillere aktarmayı bir görev bilen orta yetişkin bireylerin, ahlaki davranışlar sergileyerek rol model olma görevlerini yerine getirmiş olmaları, onların kendilerini işe yarar hissetmelerine neden olmuş olabilir. Alanyazında da bu araştırmada elde edilen sonuçlar ile tutarlı olarak, ahlaki bir davranış sonrası vicdani huzur, sevinç, gurur (M. Z. Aydın, 2011), iç tatmin ve mutluluk (Kanık-Tetik, 2006) gibi pozitif duyguların yaşandığı ifade edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuca göre katılımcıların, ahlaki olmayan bir davranış sergiledikten sonra yaşadıkları duygulara ilişkin cevaplarının benzerlikleri ve farklılıkları incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin, ahlaki olmayan bir davranış sergiledikten sonra yaşadıkları duygular bakımından büyük oranda hemfikir oldukları söylenebilir. Kültürümüzde negatif duygular olarak kabul edilen utanç, pişmanlık, suçluluk, huzursuzluk, üzünlük, kaygı gibi duygular üzerinde; yaş farkı gözetilmeksizin aynı kültürde yetişen katılımcılar tarafından hemfikir olunması beklenen bir sonuçtur. Ayrıca katılımcıların büyük bir çoğunluğu, toplum tarafından dışlanacaklarını ve aidiyet duygularını kaybedeceklerini düşündükleri için ahlaki olmayan bir davranış sergilemekten korktuklarını ifade etmişlerdir. Geniş aile yapısının, mahalle kültürünün varlığını koruduğu ve kolektif bir toplum özelliği gösteren kültürümüzde; katılımcıların, bu tarz korkular yaşaması doğal karşılanmaktadır. Alanyazında, bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ile tutarlı olarak ahlaki olmayan bir davranış sonrasında utanç, suçluluk hissi, vicdan azabı (Kanık-Tetik, 2006; M. Z. Aydın, 2011; Örs-Gevrekci & Çırakoğlu, 2017; Sheikh & Janoff-Bulman, 2010), yalan söylemek ve insanları aldatmak (Yavuz, 1994) gibi rahatsız edici duyguların ve durumların yaşandığı belirtilmiştir.

Katılımcıların ahlaki olmayan bir davranışın sergiledikten sonra yaşadıkları zihinsel süreçlere ilişkin elde edilen cevapları benzerlikleri ve farklılıkları açısından incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin, ahlaki olmayan bir davranışın sergilenmesinden sonra yaşadıkları zihinsel süreçlerin çok az benzer olduğu görülmüştür. Katılımcılar, ahlaki olmayan bir davranış sergiledikten sonra toplum tarafından bir yaptırıma maruz kalacaklarını ve yapmış

oldukları bu davranışı bir an önce telafi etmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Sosyal ilişkilerin ve toplumdaki diğer kişilerin fikirlerinin çok fazla önemsendiği kolektif toplumlarda bu yönde bir düşünce sürecinin yaşanması doğal karşılanmaktadır. Ancak orta yetişkinlik dönemindeki katılımcılardan bazıları, beliren yetişkinlerden farklı olarak; ahlaki olmayan bir davranış sergiledikten sonra bu konuyu çok fazla önemsemeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu durum, yaşam deneyimi daha fazla olan orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin, geçmişte yaşadıkları kişiler arası olumsuz tecrübelerden dolayı toplumun geneline yönelik bir öfkenin ve duyarsızlaşmanın sonucu olarak yorumlanmaktadır. Araştırmanın, ahlaki olmayan bir davranışın sergilenmesinden sonra yaşanan zihinsel süreçlere ilişkin bulguları ile alanyazındaki çalışmaların benzer sonuçlar elde ettikleri söylenebilir. Bandura (1986) ahlaki uzaklaşma kavramı ile ahlak dışı davranışlar sergileyen bireylerin bilişsel olarak kendilerini düzenleme sürecine girdiklerini belirtir. Bu bağlamda bireyler, ahlak dışı bir davranış sergilediklerinde olumsuz zihinsel süreçler yaşamamak için ahlak dışı davranışlarını haklı çıkarmakta, başka bir ifadeyle meşrulaştırmaktadırlar. Kohlberg (1964) ise ahlaki yargılama kavramı ile bir olayın veya durumun doğruluğu veya yanlışlığı hakkında hüküm verme sürecini tanımlamıştır. Kohlberg, ahlaki yargılamanın bir durum karşısında başkalarının bize nasıl davranması gerektiği ve bizim başkalarına nasıl davranmamız gerektiği konusunda ortaya konulan zihinsel bir işlem olduğunu vurgulamıştır.

Katılımcıların, ahlaki olmayan bir davranışın kabul edilebileceği durumlara ilişkin görüşleri benzerlikleri ve farklılıklarına göre incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin, ahlaki olmayan bir davranışın kabul edilebileceği durumlara dair görüşlerinin büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir. Katılımcılar, hayati bir durum söz konusu olduğunda, sergilenen davranış tehdit altında ve istemsizce yapıldığında, olağanüstü koşullar söz konusu olduğunda ahlaki olmayan bir davranışın kabul edilebileceğini belirtmişlerdir. Dünyanın her yerinde olduğu gibi kültürümüzde de kutsal sayılan yaşama hakkının önemsenmesi ve tehdit altında bilinçsizce yapılan her türlü davranışın yasal platformlarda dahi hafifletici bir neden olarak görülmesi böyle bir sonucun ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Alanyazında bu konuda ulaşılan sonuçlar ile bu araştırma kapsamında elde edilen, ahlaki olmayan bir davranışın kabul edilebileceği durumlara ilişkin bulguların örtüştüğü anlaşılmıştır. Tavukçuoğlu ve Erdem (2006) bir davranışın ahlaki bakımdan kabul edilip edilemeyeceğini, davranışı meydana getiren sebeplere göre değişebileceğini belirtmişlerdir. Bu bakımdan bireylerin, kendilerinin esas kabul ettiği ölçülere uyan davranışların ahlaki, uymayanların ise ahlak dışı davranışlar olarak kabul edeceklerini ifade

etmişlerdir. Ayrıca bir davranışın, ahlaki bir davranış olarak nitelendirilebilmesi için şuurlu, iradeli ve özgür olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bir davranışın, istenerek ve seçilerek ve hiçbir dış baskı olmaksızın gerçekleştirilmesi durumunda ahlakiliğinin tartışılabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bandura (1986) ise sosyal bilişsel teori kapsamında açıkladığı “ahlaki meşrulaştırma” yoluyla, ahlaki olmayan bir davranışın, bireyler tarafından daha değerli bir amacı gerçekleştirme ışığında kutsallaştırılarak kabul edilebilir hale getirilebileceğinden söz etmiştir (Bandura, 2016). Ayrıca Bandura (2002) “hafifletici kıyaslama” kavramı ile bireyin zararlı olan bir eylemini, daha zararlı olan başka bir eylemle kıyaslayarak, kabul edilebilir kılabileceğini ifade eder.

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuca göre katılımcıların, ahlaki olmayan bir davranışın kesinlikle kabul edilemeyeceği durumlara ilişkin görüşlerinin benzerlikleri ve farklılıkları incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin, bu konuya ilişkin görüşlerinin paralel olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların, yaşamı tehlikeye sokan, kasten ve olağanüstü durumlar söz konusu değilken yapılan ahlak dışı bir davranışın, asla kabul edilemeyeceği konusunda büyük oranda hemfikir oldukları görülmüştür. Bu durum hoşgörünün egemen olduğu kültürümüzde her ne sebeple olursa olsun kötü niyetli davranışlara tahammülün olmadığı ve yaşama hakkına sonsuz saygı duyulduğu şeklinde yorumlanabilir. Ahlaki olmayan bir davranışın kesinlikle kabul edilemeyeceği durumlara ilişkin ulaşılan bulgular, alanyazın ile paralellik göstermektedir. Alanyazında, “sorumluluğun yayılması”, “sorumluluğun yer değiştirmesi”, “örtmeceli etiketleme” (Bandura, 1986, 1990, 1999), “sonuçları azımsama, önemsememe veya çarpıtma” (Hinrichs, Wang, Hinrichs & Romero, 2012), “insan dışılaştırma” (Moore, Detert, Klebe-Treviño, Baker & Mayer, 2012) ve “suçu mağdura yükleme” (Liu, Lam & Loi, 2012) gibi yöntemlerle bireylerin, ahlaki olmayan davranışlarının üstünü ötmeye çalışmalarına rağmen, bunun sağlıklı bir uygulama olduğu özellikle vurgulanmıştır.

Katılımcıların ahlaki davranma sebeplerine ilişkin görüşleri benzerlikleri ve farklılıkları açısından incelendiğinde; beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlaki davranma sebeplerinin kişisel (vicdan, huzur, öz-saygı vb.), toplumsal (toplumla uyumlu olmak ve kabul görmek, birlik ve beraberliği sağlamak vb.), hukuki (yasalara uymak vb.) ve dini (dini gerekliliklerle çelişmemek vb.) nedenlere dayandığını söyleyebiliriz. Katılımcıların, ahlaki davranma sebepleri konusunda ileri sürdükleri görüşler büyük ölçüde birbiriyle uyumludur. Alanyazında bu konuda

yapılmış olan çalışmaların bulguları ile bu araştırmada elde edilen ahlaki davranma sebeplerinin tutarlı olduğu söylenebilir. Güngör'e (2010) göre bireylerin hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini bilmeleri, bireylerin bir arada yaşamayı başararak toplumsal hayatı oluşturabilmeleri, neyin iyi neyin kötü olduğu konusunda ortak bir anlayışı oluşturabilmeleri, toplumsal ve kişiler arası ilişkilerde düzenin ve huzurun sağlanabilmesi için ahlaki davranmaya ihtiyaç duymaktayız. Tavukçuoğlu ve Erdem (2006) insanlık değerinin, ahlaki davranışlar ile doğru orantılı olduğunu; ahlaki davranışların, bireylerin belli bir düzen dâhilinde mutluluk ve olgunluğa ulaşmasına yardım ettiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca toplumsal yaşamın kaynağı, devamlılığının sürmesi, yükselip gelişmesi ve güçlenmesinin sebebi olarak da yine ahlaki davranışları göstermişlerdir.

Öneriler

Çalışmanın sonuçlarına göre öneriler, aşağıdaki gibi sıralanabilir;

Çalışmanın sonuçlarına göre beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin ahlaki davranışlara ilişkin görüşlerinin büyük oranda benzer olduğu anlaşılmıştır. Ancak az da olsa bu iki grubun ahlaki davranışlara yönelik bakış açılarının birbirlerinden ayrıldığı noktalar göze çarpmaktadır. Nitel çalışmaların doğası gereği spesifik olan bu düşünceler kıymetlidir ve görmezden gelinmemelidir. Bu bağlamda ortaya çıkan bu spesifik düşüncelerin daha derin ve ayrıntılı bir şekilde incelenebilmesi için ilgili yaş grubuyla odak grup görüşmeleri düzenlenebilir.

Araştırma sürecinde ortaya çıkan kodlar ve temalar büyük orada alanyazın ile örtüşmektedir. Ancak bu çalışmada alanyazında hiç değinilmemiş olan ve katılımcılar tarafından sıkça tekrarlanan yeni kodlara ve temalara ulaşılmıştır. Ulaşılan yeni kodlar ve temalar, beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin, ahlak algısını çeşitli yönleriyle ölçmek için geliştirilmesi planlanan veri toplama araçlarının kapsam geçerliklerine önemli ölçüde katkı sunulabilir. Bu durum, ahlak kavramının daha sağlıklı bir şekilde ölçülmesine imkân sağlayabilir. Ayrıca kültürümüzde spesifik olarak ahlaki davranışları ölçmek için geliştirilmiş olan herhangi bir veri toplama aracına rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmanın bulgularından yola çıkılarak beliren ve orta yetişkinlik dönemindeki bireyler için bir ahlaki davranış ölçeği geliştirilmesi önerilebilir.

Bu araştırmada, beliren ve orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin ahlaki davranışlara ilişkin görüşleri karşılaştırılmıştır. Bundan sonra yapılması planlanan çalışmalarda ise

araştırmacılar; çocukluk, ergenlik, beliren yetişkinlik, orta yetişkinlik, ileri yetişkinlik ve ihtiyarlık dönemlerinde yer alan bireylerin ahlaki davranış algılarını karşılaştırarak, kültürümüze özgü ahlaki davranış algıları ve bu algıların gelişim dönemlerine göre ne yönde değiştiğine ilişkin daha kapsamlı ve derin bulgulara ulaşabilirler.

Bu çalışmada ahlakın tanımı, davranışsal, duygusal ve bilişsel karşılığı, sosyal yaşam içerisindeki yeri ve gerekliliğine dair katılımcıların görüşlerine dayanan birçok yeni bilgi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kültürümüzdeki ahlak algısının ve onun uygulama alanının işevuruk tanımlarının tekrar yapılması önemlidir. Bu işevuruk tanımların içerisine, çalışma kapsamında ulaşılmış olan ahlaki davranışlara ilişkin yeni görüşler eklenebilir.

Kaynakça

- Acun-Kapıkıran, N. (2016). Üniversite öğrencilerinde ahlaki davranışın empatik eğilim ve kendini ayarlama açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 33-47.
- Akçınar, B., Baydar, N., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2018). Erken ergenlikte ahlak gelişimi: Bir müdahale araştırması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(2), 153-169.
- Aydın, M. Z. (2007). *Ailede çocuğun ahlak eğitimi* (5.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. Z. (2011). *Okulda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi* (4.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(19), 39-45.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1990). Selective activation and disengagement of moral control. *Journal of Social Issues*, 46(1), 27-46.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Ed.), *Handbook of moral behavior and development* içinde (ss. 45-103). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193-209.

- Bandura, A. (2002). Selective moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Moral Education*, 31(2), 101-119.
- Bandura, A. (2016). *Moral disengagement: How people do harm and live with themselves*. New York: Worth Publishers.
- Balay, R., & Kaya, A. (2014). Eğitim fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının ahlaki değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 7-45.
- Batson, C. D., & Thompson, E. R. (2001). Why don't moral people act morally? Motivational considerations. *Current Directions in Psychological Science*, 10(2), 54-57.
- Blasi, A. (1993). The development of identity: Some implications for moral functioning. G. Noam & T. Wren (Ed.), *The moral self* içinde (ss. 99-122). Cambridge, MA: MIT Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (21.Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Cesur, S., & Özkan-Küyel, N. (2010). Ebeveyn tutumları ve gençlerin ahlaki muhakeme ve ahlaki yönelimleri arasındaki ilişkiler. *Psikoloji Çalışmaları*, (29), 65-91.
- Damon, W. (1988). *The moral child: Nurturing children's natural moral growth*. New York, NY: The Free Press.
- Eisenberg-Berg, N., & Fabes, R. (1998). Prosocial development. W. Damon & N. Eisenberg-Berg (Ed.), *Handbook of child psychology: Social emotional and personality development* içinde (ss. 701-778). New York: Wiley.
- Ekmekçioğlu, E., & Aydoğan, E. (2019). Ahlaki uzaklaşma ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(2), 701-712.
- Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Gezici-Yalçın, M., Şenyurt, A. Y., Gültepe, B., & Coşkun, H. (2016). Ahlâkî uzaklaşma ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 309-332.
- Graham, J., Nosek, B. A., Haidt, J., Iyer, R., Koleva, S., & Ditto, P. H. (2010). Mapping the moral domain. *Personality and Social Psychology*, 101(2), 366-385.
- Gündüz, T. (2003). *İslam, gençlik ve din eğitimi* (1.Basım). Bursa: Düşünce Kitabevi.
- Güngör, E. (2010). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak* (6.Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Hartshorne, H., & May, M. (1928). *Studies in the nature of character* (Vol. 1. Studies in deceit). New York: MacMillan.
- Hinrichs, K. T., Wang, L., Hinrichs, A. T., & Romero, E. J. (2012). Moral disengagement through displacement of responsibility: The role of leadership beliefs. *Journal of Applied Social Psychology*, 42(1), 62-80.
- Hökelekli, H. (2007). Çocukta ahlak gelişimi ve eğitimi. R. Kaymakcan & M. Uyanık (Ed.), *Teorik ve pratik yönleriyle ahlak içinde* (ss. 625-642). İstanbul: Dem Yayınları Ensar Neşriyat.
- Irons, W. (1991). How did morality evolve?. *Zygon®*, 26(1), 49-89.
- Kanık-Tetik, A. (2006). *İlköğretim çağı çocuğunun ahlak gelişmesinde manevi değerlerin etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kohlberg, L. (1964). Development of moral character and moral ideology. M. L. Hoffman & L. W. Hoffman (Ed.), *Review of child development research içinde* (ss. 381-431). New York: Russell Sage Foundation.
- Kohlberg, L. (1986). *The psychology of moral development*. New York: Harper and Row.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.
- Liu, W., Lam, L. W., & Loi, R. (2012). Ethical leadership and workplace deviance: The role of moral disengagement. W. H. Mobley, Y. Wang & M. Li (Ed.), *Advance in global leadership* (7.Basım) içinde (ss. 35-56). Bingley, UK: Emerald Group Publishing Limited.
- McCabe, D. L. (1999). Academic dishonesty among high school students. *Adolescence*, (34), 681-687.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. California: Sage Publication.
- Moore, C., Detert, J. R., Klebe-Treviño, L., Baker, V. L., & Mayer, D. M. (2012). Why employees do bad things: Moral disengagement and unethical organizational behavior. *Personnel Psychology*, 65(1), 1-48.

- Onat-Kocabıyık, O., & Kulaksızoğlu, A. (2014). Genç yetişkinlerin ahlaki kimliklerinin incelenmesine yönelik nitel bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(3), 835-858.
- Ostini, R. (2010). Measuring conceptualisation of morality: Or how to invent a construct and measure it too. G. Walford, E. Tucker & M. Viswanathan (Ed.), *The SAGE handbook of measurement* içinde (ss. 337-352). London: Sage.
- Örs-Gevrekci, A., & Çırakoğlu, O. C. (2017). Suçluluk ve utanç duyguları üzerine kavramsal, nöropsikolojik ve psikopatolojik bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 89-105.
- Özden, Y. (2011). *Öğrenme ve öğretme* (11.Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Özyılmaz, Ö. (2003). *Çocukluk ve gençlik çağında İslami eğitim ve psikolojik temelleri*. İstanbul: Pınar Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park, CA: Sage.
- Peker, H. (1998). *Din ve ahlak eğitimi psikolojik ve metodik esaslar*. Samsun: Aksi Seda Matbaası.
- Piaget, J. (1932). *The moral judgment of the child* (M. Gabain, Çev.). London: Routledge & Kegan Paul.
- Sarıçam, H., Çelik, İ., & Güven, M. (2013). *Ahlaki değer ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özellikleri*. Kafkasya Üniversiteler Birliği Uluslararası Ağrı Sosyal Bilimler Kongresi tam metin bildiri kitabı içinde (ss. 221-227), 25-26 Eylül. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları.
- Sarıçam, H., & Çelik İ. (2018). *Ahlaki kimlik ölçeğinin Türkçe uyarlamasının beliren yetişkinlerde psikometrik özellikleri*. 27.Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi tam metin bildiri kitabı içinde (ss.1773-1779), 18-22 Nisan. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sheikh, S., & Janoff-Bulman, R. (2010). The “shoulds” and “should nots” of moral emotions: A self-regulatory perspective on shame and guilt. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(2), 213-224.
- Stewart, C. J., & Cash, W. B. (1985). *Interviewing: Principles and practices* (4.Basım). Dubuque, IA: Wm. C. C. Brown Pub.
- Şengün, M., & Kaya, M. (2007). Ahlaki olgunluk ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(24-25), 51-64.

- Talwar, V., Murphy, S., & Lee, K. (2007). White lie-telling in children for politeness purposes. *International Journal of Behavioral Development*, 31(1), 1-11.
- Talwar, V., & Lee, K. (2008). Socio-cognitive correlates of children's lying behaviour: Conceptual understanding of lying, executive functioning, and false beliefs. *Child Development*, (79), 866-881.
- Talwar, V. (2011). Moral Behavior. S. Goldstein & J. A. Naglieri (Ed.), *Encyclopedia of child behavior and development* içinde (ss. 965-967). Springer, Boston, MA.
- Tavukçuoğlu, M., & Erdem, H. (2006). *Eğitim fakülteleri için din kültürü ve ahlak bilgisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yavuz, K. (1994). *Çocuk ve din*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Yavuz-Birben, F., & Bacanlı, H. (2017). Ahlaki kayıtsızlık ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *YILDIZ Journal of Educational Research*, 2(2), 1-25.
- Uzunbacak, H. H., Akçakanat, T., Dinç, M., & Bayrakçı, E. (2018). İyi niyetli kötü davranışlar: Banka çalışanlarının örgüt yararına ahlaki olmayan davranışları üzerine nitel bir araştırma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 12(18), 658-683.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11.Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F., & Yılmaz, F. (2015). Ahlaki kimlik ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 111-134.

Extended Abstract

Purpose

The starting point of the current study is the idea that profound and detailed information about moral and immoral behaviours specific to our culture can be reached. When the literature is reviewed, it is seen that the studies on the concept of morality mostly focus on the emergence of this concept and its development in childhood and adolescence. Unlike previous studies, the current study attempts to examine the perception of the individuals who are in their emerging and middle adulthood periods about moral behaviour. Investigation of how the perception of moral behaviour that develops in childhood and adolescence changes in emerging and middle adulthood

periods is another purpose of the study. In this connection, the main purpose of the current study is to determine the perceptions of the individuals who are in their emerging and middle adulthood periods about moral behaviours and to reveal the similarities and differences between the perceptions of these two groups.

When the literature is reviewed, it is seen that the concept of morality has been studied abroad for many years, but this subject has gained popularity in our national literature in recent years. Studies on the concept of morality in our culture mostly focus on domains such as moral identity, moral distancing, moral indifference, moral maturity, moral value, moral reasoning and orientation, and it has been observed that there are limited studies on the concept of moral behaviour. In addition, when the literature is examined, it is seen that research on the concept of morality is limited to correlational and scale development studies in which it is examined with the positivist paradigm. Qualitative research on the concept of morality in our culture is extremely limited. Unlike previous studies, this study tries to examine the perception of moral behaviour specific to our culture with a post-positivist opinion.

Method

In the study, because the perceptions of the individuals in their emerging and middle adulthood periods about moral behaviour were examined, the phenomenology model, which is in the tradition of qualitative research, was used. The participants were selected by using the maximum variation sampling method, which is one of the purposive sampling methods. In this context, the study group consists of 40 (20 in their emerging adulthood period; 18-25 years old and 20 middle adulthood period; 26-45 years old) people living in different regions of Turkey, from different age groups, occupations and education levels. The data were collected through online interviews by using a semi-structured interview form consisting of open-ended questions and a personal information form prepared by the researchers. Content analysis method was used in the analysis of the data.

Findings

After the content analysis, 186 codes were created that were thought to reflect the opinions of the participants. Then, 12 themes were determined that could collect 186 codes under certain

categories. These themes are the definition of morality, the definition of moral behaviour, the most important moral behaviours, the behaviours that are considered immoral, the evaluation of the morality of our own behaviour, the evaluation of whether other people behave morally, the emotion experienced after a moral behaviour, the emotion experienced after an immoral behaviour, mental processes experienced after an immoral behaviour, the situations in which an immoral behaviour can be accepted, the situations in which an immoral behaviour is absolutely unacceptable and the reasons for moral behaviour.

Conclusion

According to the results of the study, the opinions of the individuals who are in their emerging and middle adulthood periods on the definitions of morality and moral behaviour, the evaluation of whether a behaviour is moral or not, the behavioural, emotional and cognitive equivalent of morality, the situations in which immoral behaviour can be accepted and the reasons for moral behaviour are largely similar. The opinions of individuals in emerging and middle adulthood about morality and moral behavior show a similarity at a rate of 46%. Participants showed the most intense opinion disagreement in the mental processes they experienced after immoral behavior. The similarities and differences in the opinions of the participants were found to be related to the developmental periods they were in.

ETİK BEYAN: “Beliren ve Orta Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Ahlaki Davranış ile İlgili Görüşleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan 13/05/2020 tarih ve GO 2020/111 sayılı etik izin alınmıştır. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde “Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.